

המתנה ונקיון בין אכילת בשר לאכילת גבינה יורה דעה סימן פט ואורח חיים סימן קעג

הנושאים ללימוד בדף מקורות זה -

המתנה ונקיון בין אכילת בשר לאכילת גבינה

חובת ההמתנה בין בשר לחלב

- ❖ מאיזה טעם צריך להמתין בין אכילה לאכילה?
- ❖ נפק"מ לטעמי הדין
- ❖ כמה זמן צריך להמתין בין בשר לחלב?
- ❖ כיצד יש לנהוג במקרה של ספק אם עברו שש שעות?
- ❖ המתנה בין עוף וחיה לחלב

נקיון הידים והפה בין גבינה לבשר

- ❖ האם צריך להמתין בין אכילת גבינה לאכילת בשר?
- ❖ האם צריך גם לקנח וגם להדיח פיו, ובאיזה אופן?
- ❖ באיזה אופן צריך ליטול ידיו?

תבשיל בשר ותבשיל חלב

- ❖ נטילות ידים בין תבשיל בשר לתבשיל חלב ולהפך

חולין קה ע"א-ב

(א) מתני'. העוף עולה עם הגבינה על השולחן, ואינו נאכל - דברי ב"ש, וב"ה אומרים: לא עולה ולא נאכל, א"ר יוסי: זו מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה. באיזה שולחן אמרו - בשולחן שאוכל עליו נרשיי: דאידי דממשמשי ביה ידא אתי לאתנוחי זה ע"ג זה, אבל בשולחן שסודר עליו את התבשיל - נותן זה בצד זה ואינו חושש...

(ב) תנא אגרא חמוה דרבי אבא: עוף וגבינה נאכלין באפיקורן [רשיי: דרך הפקר שאינו נוהר בהן וכדמפרש], הוא תני לה והוא אמר לה: בלא נטילת ידים ובלא קינוח הפה [רשיי: שאם אכל זה ובקש לאכול זה אין צריך ליטול ידיו ולקנח, אבל בבשר בהמה בעי קינוח כדלקמן שלא יהא נדבק כלום מן הראשון בחניכיו]. רב יצחק בריה דרב משרשיא איקלע לבי רב אשי, אייתו ליה גבינה - אכל, אייתו ליה בשרא אכל, ולא משא ידיה; אמרי ליה: והא תאני אגרא חמוה דרבי אבא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן, עוף וגבינה - אין, בשר וגבינה לא! אמר להו: הני מילי - בליליא, אבל ביממא - הא חזינא [רשיי: ידים ריקניות שאין דבוק בהם כלום].

(ג) בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן: כמה ישהה בין בשר לגבינה? א"ל: ולא כלום; איני, והא אמר רב חסדא: אכל בשר - אסור לאכול גבינה, גבינה - מותר לאכול בשר! אלא, כמה ישהה בין גבינה לבשר? א"ל: ולא כלום.

(ד) גופא, אמר רב חסדא: אכל בשר - אסור לאכול גבינה [רשיי: משום דבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו], גבינה - מותר לאכול בשר. אמר ליה רב אחא בר יוסף לרב חסדא: בשר שבין השיניים מהו [רשיי: מי חשיב בשר שלא לאכול גבינה עמו עד שיטלנו]? קרי עליה: +במדבר י"א+ הבשר עודנו בין שיניהם [רשיי: אלמא מיקרי בשר].

(ה) אמר מר עוקבא: אנא, להא מלתא, חלא בר חמרא לגבי אבא [רשיי: לדבר זה אני גרוע מאבי כחומץ בן יין], דאילו אבא - כי הוה אכיל בשרא האיזנא לא הוה אכל גבינה עד למחר עד השתא, ואילו אנא - בהא סעודתא הוא דלא אכילנא, לסעודתא אחריתא - אכילנא...

(ו) גופא: מים ראשונים ואחרונים - חובה, אמצעיים - רשות... אמצעיים רשות, אמר רב נחמן: לא שנו אלא בין תבשיל לתבשיל, אבל בין תבשיל לגבינה - חובה.

(גמרות אלו ילוו אותנו לאורך כל הסימן, בהקשרים שונים, ולכן ריכזתי את כולן בתחילת דף המקורות, וצינתי כל אחת באות. מומלץ ללמוד את הגמרות הללו תחילה, ואח"כ לעיין בכל אחת בהקשר המסויים שלה. בכותרות המשנה להלן סימנתי את הקטעים הרלוונטיים).

חובת ההמתנה בין בשר לחלב

❖ מאיזה טעם צריך להמתין בין אכילה לאכילה: (ב), (ד)

רש"י חולין קה ע"א ד"ה אסור לאכול
אסור לאכול גבינה - משום דבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו.

רמב"ם מאכלות אסורות ט, כח
מי שאכל בשר בתחלה בין בשר בהמה בין בשר עוף, לא יאכל אחריו חלב, עד שיהיה ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת, והוא כמו שש שעות, מפני הבשר של בין השיניים שאינו סר בקינוח.

תוס' ד"ה לסעודתא חולין קה ע"א
לסעודתא אחריתא אכילנא - לאו בסעודתא שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית, אלא אפילו לאלתר אם סילק השולחן ובירך מותר דלא פלוג רבנן.

תוס' ד"ה עוף וגבינה חולין קד ע"ב
ור"ת מפרש וכן הלכות גדולות, דאכל בשר אסור לאכול גבינה [באותה סעודה] היינו בלא נטילה וקינוח, אבל בנטילה וקינוח שרי. אכל גבינה מותר לאכול בשר אף בלא נטילה וקינוח.

שימו לב שעד עכשיו נתקלנו בארבע שיטות באשר להפסקה בין בשר לחלב: (א) רש"י כתב שלבשר שומן, וכשבולע אותו נמשך טעם שנשאר בפה זמן רב, לכן צריך להמתין עד שטעם זה יפוג; (ב) הרמב"ם חשש לשאריות מזון שנותרות בין השיניים; (ג) מהתוס' ניכר שלא חששו לשני חששות אלו, אלא הצריכו רק הפסקה בין הסעודות להיכר בעלמא; (ד) ר"ת קרוב לרש"י בכך שחשש לטעם הנותר בפה, אך לדעתו ניתן להעביר טעם זה ע"י ניקוי הפה. מאידך, נראה שהוא מתיר לאכול חלב בסעודה אחרת אפילו סמוכה לסעודת הבשר, ללא צורך בניקוי הפה, ובזה הוא דומה לתוס'.

להבדלים הללו יש נפק"מ לעניין משך זמן ההמתנה, ולעניינים נוספים)

❖ נפק"מ לטעמי הדין

טור יו"ד סי' פט
ובתוך הזמן אפילו אין בשר בין השיניים אסור, לפי שהבשר מוציא שומן ומושך טעם עד זמן ארוך ולפי זה הטעם אם לא אכלו אלא שלעסו לתינוק א"צ להמתין, דכיון שלא אכלו אינו מוציא טעם. והרמב"ם נתן טעם לשהייה משום בשר שבין השיניים, ולפי דבריו לאחר ששהה כשיעור מותר אפילו נשאר בשר בין השיניים והלועס לתינוק צריך להמתין. וטוב לאחוז בחומרי ב' הטעמים.

פרי מגדים - משבצות זהב ס"ק א
... ואנו מחמירים כחומר ב' הפירושים. ואין זה כתרתי דסתרי וכסיל בחושך הולך, חדא דאיפשר ב' הפירושים אמת, דלאחר שש שעות שרי דמסתמא לא נשאר בשר ואם יש צריך לחצוץ, ועוד כל שאנו עושים מספק לחומרא לא הוה כתרתי דסתרי אהדדי.
ודע דאם לועס לתינוק תבשיל שיש בו שומן לכאורה לכל הפירושים אין צריך להמתין, דמושך ליכא כיון דלא אכל, ובין שיניים ליכא. מכל מקום יש להחמיר להמתין שש שעות משום לא פלוג וישראל קדושים ואין לפרוץ גדר.

(אחד המאפיינים המיוחדים של הדין שלפנינו הוא, שלמרות שמדובר באיסור מדרבנן, בדבר הרחוק מגופו של איסור תורה, בין הפוסקים ישנה נטייה קיצונית להחמרה. מהי הסיבה לכך לדעתכם?)

דרכי משה סי' פט ס"ק א
וכתב הר"ן, ומיהו שוב אין צריך לשהות עוד, דשיעור שש שעות מאכילה ראשונה חשבינן ליה, ומיהו קינוח הפה מיהת משמע דבעינן, עכ"ל.

שו"ע ורמ"א סי' פט סעיף א

אכל בשר, אפילו של חיה ועוף, לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה שש שעות. ואפילו אם שהה כשיעור, אם יש בשר בין השיניים, צריך להסירו. והלועס לתינוק, צריך להמתין. הגה: ואם מצא אחר כך בשר שבין השיניים, ומסירו, צריך להדיח פיו קודם שיאכל גבינה (הר"ן פכ"ה).

בית יוסף או"ח סי' קמג

וה"ר יונה כתב... דאחר מרק של בשר ודאי מותר לאכול גבינה בקינוח והדחה שלא הצריכו שהייה אלא כשאוכל בשר מפני הבשר שבין השיניים אבל במרק דליתא להאי חששא ודאי מותר. ורבינו ירוחם כתב, ראיתי לרבתי נוהגים כן דוקא מרק בשר שהוא צלול, אבל עב כגון עם ירקות וכיוצא בו אסור לאכול אחריו גבינה עד סעודה אחרת, שמא יש במרק בשר ואינו נראה, וכן ראוי להורות...

והמרדכי כתב, ראיתי מורי שאסר לאכול גבינה אחר ביצים מטוגנים בשומן משום גזרה אטו בשר בחלב ע"כ. וכן נהגו העולם שלא לאכול גבינה אחר תבשיל של בשר כלל ואין לפרוץ גדר. מיהו אם אין בשר בתבשיל אע"פ שנתבשל בקדרה שמבשלין בה בשר לא נהגו להחמיר ומותר לאכול אחריו גבינה.

(האם המחלוקת בין רבינו יונה למרדכי תלויה במחלוקת שראינו לעיל?)

❖ כמה זמן צריך להמתין בין בשר לחלב? (ג), (ד), (ה)

רי"ף חולין לז ע"ב

אמר מר עוקבא אנה בהא מילתא חלא בר חמרא... ושמעינן מהא, דהאי דא"ר חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה, דלא שרי למיכל גבינה בתר בשרא אלא עד דשהי ליה שיעור מאי דצריך לסעודתא אחריתי, דלא אשכחינן מאן דשרי למיכל גבינה בתר בישרא בפחות מהאי שיעורא, דהא מר עוקבא אע"ג דשהי ליה כי האי שיעורא קרי אנפשיה חלא בר חמרא.

(מה מוסיף הרמב"ם שראינו קודם על דברי הרי"ף?)

לחם משנה מאכלות אסורות ט, כח

מפרש רבינו שבין סעודה לסעודה ו' שעות, שכן סעודת ת"ח בשעה ששית ומר עוקבא ת"ח הוה, וא"כ משם עד שש שעות הוי סעודה אחרת.

שו"ע ורמ"א סי' פט סעיף א

אכל בשר, אפילו של חיה ועוף, לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה שש שעות... יש אומרים דאין צריכין להמתין שש שעות, רק מיד אם סלק וברוך ברכת המזון, מותר על ידי קנוח והדחה (תוס' ומרדכי פכ"ה והגהות אשיר"י והג"ה מיימוני פ"ט דמ"א וראב"ה). והמנהג הפשוט במדינות אלו, להמתין אחר אכילת הבשר שעה אחת, ואוכלין אחר כך גבינה. מיהו צריכים לברך גם כן ברכת המזון אחר הבשר (ע"פ הארוך והגהות ש"ד), דאז הוי כסעודה אחרת, דמותר לאכול לדברי המקילין. אבל בלא ברכת המזון, לא מהני המתנת שעה. ואין חילוק אם המתין השעה קודם ברכת המזון, או אחר כך (ד"ע ממהרא"י ולאפוקי או"ה). ואם מצא בשר בין שיניו, אחר השעה, צריך לנקרו ולהסירו (ד"ע ממשמעות הר"ן הנ"ל). ויש אומרים דאין לברך ברכת המזון על מנת לאכול גבינה (ארוך בשם מהר"ח), אבל אין נוהרין בזה. ויש מדקדקים להמתין שש שעות אחר אכילת בשר לגבינה, וכן נכון לעשות.

מחצית השקל ס"ק ה

ועיין פרי חדש ס"ק ו שכתב, ומיהו לאו דוקא שש שעות, כגון בחורף שימים קצרים וכו' אם אכל בשר בחצי היום מותר לאכול בערבית, אע"ג דליכא בין אכילה לאכילה אלא כמו ד' שעות בקירוב וכו', דהא לשון הגמרא הוי בהא סעודתא הוא דלא אכילנא, לסעודתא אחריתא אכילנא, משמע שמסעודה לסעודה שפיר דמי, ולא קמפליג בין ימים קצרים לימים ארוכים, אלא משמע כדכתיבנא.

ועיין פלתי ס"ק ג שחולק, דלפי זה המוני עם יהיו צריכים להמתין ח' שעות, כי סעודת ת"ח בשעה שישית, אבל שעה רביעית זמן סעודה לכל הוא, ובסעודת הערב שוה בכולם, וא"כ להמוני עם יש בין סעודה לסעודה ח' שעות ויהיו צריכין להמתין ח' שעות אחר אכילת בשר לגבינה, וח"ו שתלמידי חכמים יהיו יותר ממהרים לאכול מהמוני עם. אלא ודאי טעם המחמירין להמתין שש שעות לפי שהוא שיעור עיכול, והיינו סוף עיכול... ומשום הכי אין חילוק בין קיץ לחורף, דכי העיכול או הטעם בשר עבר בחורף וימים קצרים ביותר מימים ארוכים?! ולכן אין חילוק ג"כ בין ת"ח לכל אדם, ומשום הכי אין להוסיף או לגרוע על שיעור שש שעות, עכת"ד.

כיצד ניתן ליישב את קושיית הפלתי על הפרי חדש?

דרכי תשובה ס"ק ו

...ועיין בספר מזמור לדוד (להרב מהרד"פ ז"ל) שהביא מנהג מכמה מקומות שאין ממתנין אחר הבשר רק ג' שעות בקירוב, אפי' בקיץ, ויש למנהג זה על מה לסמוך הואיל ואם היה בחורף אז הי' כבר זמן סעודה אחריה, א"כ ממילא מוכח דאינו מושך טעם גם לאחר ג' שעות עיי"ש...

ט"ז שם ס"ק ב

אחר אכילת הבשר שעה אחת. - ז"ל מהר"א: 'בזה רבים עושים פשרה מדעתן להמתין שעה אחת אחר הסעודת בשר וסילקו ובירכו ואוכלין גבינה. אע"ג דלא אשכחן רמז לשיעור זה, מ"מ מי ימחה בידם הואיל והת"ו וראב"ה מתירין (פי' זהו דעת הי"א דא"צ להמתין ו' שעות שהביאו רמ"א בסמוך). אבל הצנועים מושכים ידיהם מסעודת שחרית לערבית. גם נוהגים העולם דאין חילוק בזה בין עוף לבהמה.'

ורש"ל פ' כ"ה סי' ט' תמה על זה למה נהגו להקל בזה נגד הרי"ף ורמב"ם שהצריכו לכל הפחות ו' שעות... ואם אי אפשר למחות ביד בני אדם שאינן בני תורה אבל בבני תורה ראוי למחות ולגזור בהם שלא יקילו פחות משש שעות ע"כ והוא האריך...

ודבר פשוט הוא דמי שנוהג בקולא זו להמתין שעה אחת שצריך ג"כ לקינוח והדחה כמו שהוזכר בדברי י"א של רמ"א שמזה נמשכה הקולא הזאת:

ט"ז ס"ק ג

אבל אין נוהרין בזה. - לא ידעתי במה סמכו בזה... דלא מהני ברכת המזון אלא כשכבר סילק עצמו מן הסעודה של בשר, ואלו כאן לא סילקו עצמם מן האכילה, אדרבה מכינים עצמם לאכילה אחרת, וא"כ ברכת המזון לא מהני כלום, נמצא שאין להם על מה שיסמוכו ועושים נגד דברי התלמוד לפי כל הדעות. והירא דבר ה' יחדול עצמו מלישב עם שאינן נוהרין בזה במסיבה אחת:

דרכי תשובה ס"ק כ-כא

(כ)... וכתב בחכמת אדם... ומ"מ לצורך חולה קצת, נ"ל פשוט דיש להתיר אפילו אכל בשר בהמה לאחר שימתין שעה ויחטט שיניו ולאחר ברכת המזון עכ"ל.

(כא) עיין בספר זכור לאברהם (להר"א אלקלעי ז"ל)... שכתב דבדידיה הוי עובדא אחר שאכל בשר ולא עבר רק ד' שעות בימות החורף ושכח ובירך על גבינה, ונזכר קודם שאכלו ובעודו בפיו נזכר. וכתב דנראה דמותר לבלוע מעט כדי שלא יהיה ברכה לבטלה, דהא באמת לדעת הפרי"ח גם לכתחילה בחורף א"צ להמתין רק ד' שעות. ואם כי האחרונים חולקין עליו, מ"מ כדי שלא יהיה ברכתו לבטלה כ"ע מודיים דמותר, עיי"ש. ועי' בס' שדי חמד... שהביאו וכתב דפשוט כוונתו דדוקא בהמתין עכ"פ ד' שעות הוא דשרי לאכול מעט... אבל אם לא שהה כלל - אסור לאכול לכתחילה אע"פ שיברך בזה ברכה לבטלה, עיי"ש.

❖ כיצד יש לנהוג במקרה של ספק אם עברו שש שעות

דרכי תשובה ס"ק ה

עיין ביד יהודה ריש סי' זה, שכתב דביש לו ספק אם יש שעות צריך להחמיר ולהמתין עד שיהא ודאי שש שעות, ואין מקילין מטעם ספיקא דרבנן, כיון דהוי דבר שיש לו מתירין, עיי"ש. אולם לפי מה שכתב הפת"ש להלן סי' קב בשם הצ"צ והצל"ח דדוקא בדבר שאם יעשנה היום לא יעשנה

מחר שייך דשיל"מ ע"כ ובדברינו שם, ממילא הכא לא שייך ענין דשיל"מ, דהא יכול לאכול גבינה עתה וגם לאחר שש שעות, וצ"ע. שוב ראיתי בס' דלתי תשובה... שהעלה להקל בזה מטעם ס"ס שמא העיקר כהפוסקים שא"צ להמתין שש שעות, ואת"ל דצריך להמתין, שמא כבר עבר שש שעות. ואין לומר דהוי דבר שיש לו מתירין ולכמה פוסקים לא מהני ס"ס בדבר שיל"מ, דהא ודאי ליתא, דהא הכא עיקר הספק הוא הזמן, והזמן הזה לא יבוא לידי היתר לעולם...

❖ המתנה בין עוף וחיה לחלב (ב)

תוס' ד"ה עוף וגבינה חולין קד ע"ב

עוף וגבינה אין בשר וגבינה לא - תימה, דהיכי פריך מגבינה אחר בשר אבשר אחר גבינה, דרב יצחק גבינה ואח"כ בשר אכיל ולא דמי כדאמר בסמוך?
ויש לומר דהכי פריך, דברייתא דאגרא משמע עוף וגבינה נאכלין באפיקורן בלי נטילת ידים ובלא קינוח הפה אבל שאר בשר בעי נטילה וקינוח הפה, והיכי דמי, אי בשר תחלה - אפילו בנטילה וקינוח לא סגי עד סעודה אחריתי כדאמר בסמוך, אלא לאו אגבינה תחלה, והא דנקט הכא בשר וגבינה לא דק אלא גבינה ובשר לא, ואגב דמזכיר בברייתא עוף תחלה נקט נמי הכא בשר תחלה, וברייתא נקט עוף תחלה דאפילו עוף תחלה נאכל באפיקורן.
ור"ת מפרש וכן הלכות גדולות, דאכל בשר אסור לאכול גבינה היינו בלא נטילה וקינוח, אבל בנטילה וקינוח שרי. אכל גבינה מותר לאכול בשר אף בלא נטילה וקינוח. ומר עוקבא דלא אכיל עד סעודה אחריתי היינו בלא נטילה וקינוח, אי נמי מחמיר על עצמו היה.
ולפירושו קשה מאי פריך הכא ארב יצחק? וצ"ל לפירושו דלענין נטילת ידים אין חילוק בין בשר תחלה לגבינה תחלה ולגבי קינוח דווקא יש חילוק.
והעולם נהגו שלא לאכול גבינה אחר בשר כלל ואפילו אחר עוף, ואע"ג דתני אגרא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן דמשמע עוף תחלה, דילמא משום דסבר בשר עוף בחלב לאו דאורייתא ולא קיימא לן הכי.
ומיהו קשה ברייתא דאגרא כמאן... ואי כר"ע הוה ליה למיתני חיה בהדי עוף... אי נמי כר"ע ונקט עוף משום דשכיח והוא הדין חיה... ור"ת מפרש טעמא דאגרא משום דעוף אינו נדבק בידים ובשינים וחניכים.

(ראו לעיל שהרמב"ם הקל דוקא בעוף, ולא בחיה)

רדב"ז מאכ"א פ"ט הל' כז

אבל אם אכל בשר עוף וכו'. וא"ת כיון דפסק כר' עקיבא דבשר חיה מדרבנן מאי שנא עוף מחיה. וי"ל דאתני אגרא סמיד וטעמא דבשר העוף אינו נדבק בידים ולא בחניכים ולפיכך נאכל באפיקורן בלא נט"י ובלא קינוח הפה וכן דעת ר"ת. עוד נ"ל דבשר חיה מתחלפא בבשר בהמה אבל בשר עוף מידע ידיע ולא אתי לאיחלופי. ויש שיטות אחרות ואני לא באתי אלא לבאר שיטת רבינו:

נקיון הידים והפה בין גבינה לבשר

❖ האם צריך להמתין בין אכילת גבינה לאכילת בשר? (ג), (ד)

תורת הבית לרשב"א קצר ב"ג ש"ד פו ע"א

אכל גבינה ורצה לאכול בשר, אם לילה הוא מקנח פיו ורוחץ ידיו ואוכל מיד, שהגבינה רכה היא ואינה מתעכבת בין השינים.

מרדכי חולין סי' תרפז

תשובת ה"ר מאיר זצ"ל: וששאל אדוני ששמע שאני נוהג שלא לאכול בשר בהמה וחיה אחר גבינה, ומיקל בבשר עוף.

בימי חורפי הייתי מתלוצץ בבני אדם שהיו עושין כן, ואדרבה שרא לי מרי היה נ"ל בעיני כמו מינות. עד שפעם אחת מסעודתא לסעודתא מצאתי גבינה בין שיניי, גזרתי להחמיר על עצמי בבשר אחר גבינה כמו גבינה אחר בשר, ואין בדבר זה כחולק על התלמוד ולא כמוסיף שהוא גורע, דבפרק

כל הבשר [דף קח] אמר אנא להא מלתא כחלא בר חמרא דאילו אבא כדאכיל בישרא כו', וכל חד מצי לאחמורי על נפשיה לעשות משמרת. ובבשר עוף אני מיקל כיון דעוף וגבינה נאכלין באפיקורן. ושלוס מבר"ב זלה"ה :

דרכי משה סי' פט ס"ק ב

וזה לשון האיסור והיתר הארוך כלל מ' : אכל גבינה רך קודם שעברו עליו ששה חודשים, או שאר מני חלב, מותר לאכול בשר מיד באותה סעודה ע"י קינוח והדחה לידיו ולפיו. אבל אם אוכל גבינה ישנה לאחר שעברו עליו ששה חודשים, או גבינה המתולעת - אע"פ שאין איסור בדבר, מכל מקום מידת חסידות שלא לאכול אחריו בשר באותה סעודה, כתשובת מהר"ם עכ"ל.

שו"ע ורמ"א סעיף ב

אכל גבינה, מותר לאכול אחריו בשר מיד... הגה: ויש מחמירין אפילו בבשר אחר גבינה (מרדכי בשם מהר"ם ובי"ב בא"ח סעיף קע"ג), וכן נוהגין שכל שהגבינה קשה אין אוכלין אחריה אפילו בשר עוף, כמו בגבינה אחר בשר. (וכן הוא בזוהר). ויש מקילין. ואין למחות, רק שיעשו קנוח והדחה ונטילת ידיים. מיהו טוב להחמיר.

ט"ז ס"ק ד

ויש מחמירין אפ"י בבשר אחר גבינה. - פי' להמתין שש שעות. ושיעור גבינה קשה שזכר רמ"א היינו שעברו עליה ו' חדשים או שהיא מתולעת, כ"כ או"ה. וכתב שם דאין איסור בבשר אחר גבינה, דדוקא טעם בשר שבפה מאחר שעיקרו נקרא בשר שייך למגזר בו אטו בשר בחלב, מ"מ מצד חסידות יש לזוהר ע"כ.

ונלע"ד (דאפ"י) לטעם הרמב"ם שזכרתי בריש הסימן שבאכילת גבינה אחר בשר הוא משום בשר שבין השיניים, אבל בטעם שמושך מן הבשר שבפה לא איכפת לן, אפשר לומר כאן בכל גבינה לית איסור לאכול בשר אחריה, דגם בבשר שבין השיניים לא הוי קרינן ביה בשר אי לאו דגלי לן קרא הבשר עודנו בין שיניהם כדאיתא בגמרא, מ"ה בגבינה שבין השיניים לא הוי גבינה כלל. ולטעם שזכרתי שהוא משום שומן פשיטא יש לאסור גם בגבינה מותלעת שטעם שלה נמשך בפה זמן רב, א"כ יש להחמיר. אבל נלע"ד דדוקא בגבינה מותלעת יש להחמיר כן והוא מדינא מטעם שזכרנו, אבל בגבינה ישנה ואינה מותלעת, ולא נעשה מחלב אשר הועמדה בקיבה כדי להקפיא החלב, רק נעשה מחלב בעלמא ונתייבשה, או אוכל חמאה - אין להחמיר בזה יותר מקינוח וניקור שיניים והדחת פה וידים, כי אם מי שנוהג בתוספת פרישות וזהירות כן נלע"ד :

בית יוסף או"ח סי' קעג

ויש מחמירין על עצמם שלא לאכול בשר אחר גבינה בסעודה אחת מפני שכתוב בספר הזוהר פרשת משפטים (קכה.) וז"ל: אשכחן דכל מאן דאכיל האי מיכלא כחדא או בשעתא חדא או בסעודתא חדא, ארבעין יומין אתחזיא גדיא מקלסא בקלפוי לגבי אינון דלעילא, וסייעתא מסאבא מתקרבין בהדיה, וגרים לאתערא דינין בעלמא דינין דלא קדישין, ואי אוליד בר באינון יומין אוזפין ליה נשמתא מסטרא אחרא דלא איהי קדישא עכ"ל.

וכבר כתב המרדכי (חולין סי' תרפז) שמהר"ם... והא ודאי שהוא ז"ל לא ראה ספר הזוהר ואפילו הכי היה מחמיר על עצמו משום מעשה שהיה, ואע"פ שהיה מיקל בעוף היינו לפי שלא ראה ספר הזוהר, אבל אנו שזכינו לראותו טוב ונכון להחמיר אפילו בבשר עוף.

ים של שלמה חולין פ"ח סי' ו

ונראה בעיני, מאחר שכתב (מהר"ש) [מהר"ם] שהיה נראה בעיניו כעין מינות כו', א"כ משמע להדיא מי שלא בא לידו תקלה לא יכול להחמיר, והוי כמו מינות, ואין להקשות מאחר שעיקר תלוי בתקלה שבא לידו, א"כ מה צריך לתלות בהני אמוראי, דכל אחד הוסיף על עצמו, כבר תירץ מהרא"י בת"ה סי' ק"א, דמשום תקלה שאירע בפעם אחת לא ראוי להחמיר, לולי שמצינו שהם נמי החמירו, ובוודאי כל הני אמוראים שהחמירו לאו משום סיבה שבא לידם החמירו, דא"כ מאי אמרי אנא חלא בר חמרא כו', אלא מעצמם החמירו, ואין להקשות איך יכולים להחמיר בלא סיבה ותקלה, משום דהאמוראים יכולין שפיר להוסיף ולגזור כפי השעה, והנראה להם, ואינם נראים כחולקים מיד, אבל אחר שנסתם התלמוד, פשיטא שאין להחמיר נגד התלמוד, זולת סיבה

ותקלה שבא לידו, בצירוף שמצינו שהראשונים נמי החמירו על עצמם, וכ"ש שנראה כמינות מי שלא רוצה לאכול בשר אפי' אחר תבשיל של גבינה.
ויש מחמירין על עצמם שלא לאכול בשר אחר גבינה בסעודה אחת (ב"י או"ח סימן קע"ג), לפי שכתב בספר הזוהר פרשת משפטים...

ואיני יודע מה היה רואה בזוהר להחמיר בבשר עוף, שהוא מדרבנן לדעת מהר"ם, גם מ"ש שמהר"ם לא ראה את הזוהר, א"כ (ר"א) [ר"ח] (ק"ה ע"א) ג"כ לפי דבריו לא זכה לראות הזוהר, שאם ראה לא היה כותב אכל גבינה מותר לאכול בשר אחריו, אלא אין ראייה מן הזוהר, דאיירי באכל בשר ואח"כ גבינה, ולפי ר"ת וה"ג דשרו לאכול גבינה אחר בשר, אפי"ה לא קשיא להו מן הזוהר, דמפרשי שאוכל בשר וגבינה בלא קנוח והדחה, וכן משמע הלשון שאמר מתחילה, דאכלי כחדא כו', ומ"מ נראה, אפילו נזהר בכל הפרישות, לא יכול להחמיר למנוע עצמו שלא לאכול בשר אחר גבינה משום פרישות, אם לא שבא מכשול לידו, או שהשיניים נקובים, והקרוב לודאי שלא יכול לנקרם ויבא לידי מכשול, אבל יכול לצוות לביתו שלא יביאו לו ב' תבשילין, אחד של גבינה, ואחד של בשר, בסעודה אחת, וזה לא נראה כמינות, מאחר שלא הביאו לו על השלחן:

ש"ך ס"ק טז-יז

(טז) אין אוכלין כו' - וכתוב בספר מצרף לחכמה דף כ"ז ע"א דלפי מה שנתבאר בסעיף א' דאחר אכילת בשר נוהגין להמתין שעה א' א"כ אפשר דגם הזוהר מודה שלא אסר רק בסעודה חדא ובשעתא חדא ודוק עכ"ל ולישנא דהזוהר פרשת משפטי' הכי משמע ע"ש:
(יז) מיהו טוב להחמיר - ומהרש"ל שם קרא תגר על המחמירים שהוא כמו מינות... ע"ש שאין דבריו מוכרחים ואדרבה בדברי מהר"ם שם משמע איפכא ע"ש ודוק:

❖ האם צריך גם לקנח וגם להדיח פיו, ובאיזה אופן?

חולין קד ע"ב-קה ע"א

תנא אגרא חמוה דרבי אבא: עוף וגבינה נאכלין באפיקורן, הוא תני לה והוא אמר לה: בלא נטילת ידים ובלא קינוח הפה. רב יצחק בריה דרב משרשיא איקלע לבי רב אשי, אייתו ליה גבינה - אכל, אייתו ליה בשרא אכל, ולא משא ידיה; אמרי ליה: והא תאני אגרא חמוה דרבי אבא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן, עוף וגבינה - אין, בשר וגבינה לא! אמר להו: הני מילי - בליליא, אבל ביממא - הא חזינא.

תניא, בית שמאי אומרים: מקנח, ובית הלל אומרים: מדיח; מאי מקנח ומאי מדיח? ... אלא, בית שמאי אומרים: מקנח והוא הדין למדיח, וב"ה אומרים: מדיח - והוא הדין למקנח, מר אמר חדא, ומר אמר חדא, ולא פליגי.

גופא, אמר רבי זירא: אין קינוח הפה אלא בפת, והני מילי - בדחיטי, אבל בדשערי - לא [רש"י: מפני שמתפרר בתוך הפה ואינו נקשר יחד כשלועסו לפיכך אינו מקנח], ודחיטי נמי לא אמרן אלא בקרירא, אבל בחמימא - משטר שטרי [רש"י: נעשה רך ונדבק בחיך ודוגמתו בהשוכר (ב"מ דף פה:)] אשטר מישטר תחבושת על העין], והני מילי ברכיכא, אבל באקושא - לא [רש"י: קשה יותר מדאי וגם הוא מתפרר בתוך הפה כשל שעורים]. והלכתא: בכל מילי הוי קינוח, לבר מקמחא תמרי וירקא [רש"י: רכין הן].

רא"ש חולין פ"ח ס"ה

תנו רבנן ב"ש אומרים מקנח. וב"ה אומרים מדיח [דף קה ע"א] ואסיקנא דב"ש אומרים מקנח והוא הדין מדיח. וב"ה אומרים מדיח והוא הדין דמקנח ולא פליגי. ב"ש אומרים תחלה מקנח ולא הזכירו הדחה ואמרו להם ב"ה אף הדחה שהיא טובה יותר מקינוח כמו שהוכיח רבינו שמשון ז"ל מלשון והודו להם ב"ש.

ואין לפרש דב"ש אמרי דבקינח לחודיה סגי והוא הדין בהדחה לחודא וב"ה אומרים בהדחה לחודא והוא הדין בקינוח ולא פליגי. דא"כ כיון דאמרי ב"ש תחלה דסגי בקינוח לחודא מה הוצרכו ב"ה תו למימר דסגי בהדחה לחודא דעדיפא מקנח. הילכך צריך לומר דתרווייהו בעי קנוח ולהדחת הפה במים בין גבינה לבשר. לבר מנטילת ידים דבעי בלילה.

טור סי' פט

צריך לקנח פיו ולהדיחו. והקינחו הוא שילעוס פת ויקנח בו פיו יפה, וכן בכל דבר שירצה, חוץ מקמחא ותמרי וירקא לפי שהם נדבקים בחניכין ואין מקנחין יפה. ואח"כ ידיח פיו בין או במים. ויש נוהגין לשרות פת בין או במים ולאכלו, והוא עולה בשביל קנוח והדחה. ויותר טוב להיות כל אחד ואחד בפני עצמו.

רשב"א חולין קה ע"א

אלא ב"ש אומרים מקנח וה"ה למדיח וב"ה אומרים מדיח וה"ה למקנח, פרש"י ז"ל וה"ה דבעינן מדיח, וכ"כ הרב אלפסי ז"ל הלכך בעי' מדיח ומקנח. ואחרים פירשו מדיח וה"ה דסגי במקנח, ולעולם לא בעינן אלא חדא - או מקנח או מדיח, וזה נראה עיקר. דאי לא, לימא אגרא בלא קינוח הפה והדחה ובלא נטילת ידים, ולא אשכחן חד דאדכר להו לתרווייהו. ועוד, ב"ש אמאי אמרי חדא ולא אמרי אידך, ולשון מר אמר חדא ומר אמר חדא לא משמע הכין, דלא נאמר אלא במקום שכל חדא מינייהו באנפי נפשה מהני.

שו"ע סי' פט סעיף ב

אכל גבינה, מותר לאכול אחריו בשר מיד, ובלבד שיעיין ידיו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם. ואם היה בלילה, שאינו יכול לעיין אותם היטב, צריך לרחצם. וצריך לקנח פיו ולהדיחו. והקינוח הוא שילעוס פת ויקנח בו פיו יפה, וכן בכל דבר שירצה, חוץ מקמחא ותמרי וירקא, לפי שהם נדבקים בחניכים *(פ"י מקום למעלה מבית הבליעה קרוב לשיניים)* ואין מקנחים יפה. ואחר כך ידיח פיו במים או ביין. במה דברים אמורים, בבשר בהמה וחיה. אבל אם בא לאכול בשר עוף, אחר גבינה, אינו צריך לא קינוח ולא נטילה.

פתחי תשובה ס"ק ה

שילעוס פת - וכתב הפרי תואר אות ז' דהקינוח הוא שיבלע דוקא לא שלועס ופולט ע"ש. ומיהו לכתחלה בלא"ה צריך לבלוע ואסור לפלוט משום הפסד אוכלין עיין בא"ח סי' קע"ב:

❖ באיזה אופן צריך ליטול ידיו?

ש"ך ס"ק ט-י

(ט) ובלבד שיעיין ידיו - וכתב רבינו ירוחם דהוא הדין בלילה אם יש לו נר יפה אינו צריך נטילה, ומביאו ב"י בא"ח שם. ונראה דדוקא נקט נר יפה, אבל בסתם נר צריך נטילה כדמשמע בש"ס ופוסקים. ומהרש"ל שם סי' י' פירש יותר, נר יפה כעין אבוקה. מיהו הטור כתב בשם ה"ר פרץ [הגהות סמ"ק] שיש לרחצם אף ביום, לפי שלפעמים הגבינה שמינה ונדבקת בלחלוחית הידים ולא אדעתיה וכן דעת האחרונים... (י) צריך לרחצם - וכתב ב"י בא"ח סימן קע"ג וז"ל כתוב בספר א"ח בשם הראב"ד דכל הדברים הנוהגים באחרונים נוהגים באמצעים שבין גבינה לתבשיל בין להקל בין להחמיר, חוץ משפשוף בגופו או בכותל או בהיסח הדעת שפוסלים באמצעים ואינם פוסלים באחרונים מפני שעדיין רוצה לאכול וידיו צריכות שימור; וחוף מניגוב הידים שאף האמצעים צריכין ניגוב כראשונים; וחוף משאר משקים שאינם כשרים לאמצעים מפני שהן שמנים וצחים ואינם מנקין את השומן ואת המאכל עכ"ל. וכ"כ בת"ח שם. אבל מהרש"ל שם חלק וכתב מאחר שכל המשקים כשרים למים אחרונים לנקות הזוהמא כ"ש שמנקין ומעבירין לחלוחית המאכל עכ"ל. ואין בדאי בסברא זו לדחות דברי הראב"ד והנמשכים אליו ובפרט להקל בדבר שאין בו טורח כלל...

רש"ש חולין קג ע"א במשנה

במשנה. ואסור להעלות עם הגבינה על השולחן. לכאורה יפלא מדוע שביק לישנא דחלב דפתח ביה, והוא ג"כ לישנא דקרא. ונקיט הכא גבינה. ולולא דמסתפינא הייתי אומר, דבדוקא נקיט גבינה. דאילו חלב שהוא נוזלי ואין מעלין אותו אלא בכלי לא הוי כעין תפיסה אחת דלקמן (קז ע"ב) וע"ש בתוס'. וכן הא דתני אגרא לקמן (קד ב) עוף

וגבינה נאכלין באפיקורן בדוקא נקיט גבינה לפי דנאכלת בידיהם הוא דדייקינן מינה הא בשר לא דהיינו דבעי נטיי. אבל חלב דעיי כלי אפי' בבשר לא בעי נטיי. וכן ראיתי בשם הפרי"ח (סי' פט ס"ק כ) דהאוכל במגרפה א"צ נטיי. ועוד נ"ל דדוקא גבינה מסקינן שם דבעי קינוח והדחה משום שהוא מודבק בחניכים ובבין השינים ואינו יוצא ע"י הדחה לחודה. אבל בחלב סגי בהדחה לחודה.

(האם חידושו של הרש"ש לעניין חלב מוסכם על הרמב"ם?)

תבשיל בשר ותבשיל חלב

❖ נטילת ידים בין תבשיל בשר לתבשיל חלב ולהפך (ו)

תוס' ד"ה לא שנו חולין קה ע"ב
לא שנו אלא בין תבשיל לתבשיל - אומר רבינו שמואל דמיירי בשניהם של בשר או שניהם של גבינה; אבל בין תבשיל של בשר לגבינה שלפניו חובה; אבל לגבינה של אחריו לא קאמר, דאפילו בנטילת ידים אסור לאכול עד סעודה אחרת, כדאמר לעיל אכל בשר אסור לאכול גבינה. ואין נראה לר"ת, דבין תבשיל לגבינה משמע תבשיל תחלה... ועוד, בין תבשיל לתבשיל בשניהם של בשר או של גבינה למה יש לו ליטול כלל? ומפרש ר"ת דבין תבשיל לתבשיל היינו בין תבשיל דבשר לתבשיל של גבינה, דכיון דאין הבשר והגבינה בעין וליכא אלא טעם לא החמירו שיהא חובה ליטול ידיו בינתיים ואינו אלא רשות. אבל בין תבשיל דבשר לגבינה שהגבינה בעין חובה. ויתכן פירוש זה אף לדברי האוסרין לאכול גבינה אחר בשר באותה סעודה אפי' בנטילה וקינוח.

שו"ע סי' פט סעי' ג
אכל תבשיל של בשר, מותר לאכול אחריו תבשיל של גבינה; והנטילה ביניהם אינה אלא רשות. (ויש מצריכים נטילה) (שערים והגהות ש"ד).
אבל אם בא לאכול הגבינה עצמה אחר תבשיל של בשר, או הבשר עצמו אחר תבשיל של גבינה, חובה ליטול ידיו.
הגה: ושומן של בשר, דינו כבשר עצמו (רשב"א סימן ש"י / ש"ז / ומרדכי והגהת ש"ד).
ונהגו עכשיו להחמיר שלא לאכול גבינה אחר תבשיל בשר, כמו אחר בשר עצמו, ואין לשנות ולפרוץ גדר (ארוך וב"י).
מיהו אם אין בשר בתבשיל, רק שנתבשל בקדירה של בשר, מותר לאכול אחריו גבינה (שם), ואין בו מנהג להחמיר.
וכן נוהגין לאכול בשר אחר תבשיל שיש בו גבינה או חלב, מיהו יש ליטול ידיו ביניהם, ואפילו לא יאכל בשר ממש רק תבשיל של בשר אחר תבשיל של גבינה, אם נגע בהן בידיו (בשערים והג"ה שערי דורא).
שמש המשמש בסעודה ונוגע באוכלין, אינו צריך נטילה, דלא הצריכו נטילה רק לאוכלים (ב"י בשם רש"י).

ש"ך ס"ק יט
מיהו אם אין בשר כ"י מותר - לקמן ריש סי' צ"ה יתבאר דאפי' לאכלו עם גבינה מותר, דהוי נ"ט! בר נ"ט!
ונראה דהא דאשמועינן הכא דמותר לאכול גבינה אחר כך, היינו אפילו נתבשל בקדרה שלא הודחה יפה דהוי קצת ממשות של איסור, דבכה"ג אסור לאכול עם גבינה כמבואר לשם, וש"י הכא:

פרי מגדים - שפתי דעת ס"ק יט
ע"י ש"ך. אף דלקמן כתב הר"ב [הרמ"א] דיש מחמירין בצלי ובישול שלא לאכול בכותח, וכן הלכה, מ"מ הא הב"י באורח חיים סי' קעג כתב ג"כ גנוהגין היתר בנתבשל בקדירה של בשר, ולדידיה מאי איריא זה אחר זה, אפילו בבת אחת שרי! אלא ע"כ ב"טוח בעין, א"כ הוא הדין לדין הדין אמת...

חידושי בית מאיר כאן

...תירוצו אינו מתיישב לי, דממה נפשך, אם הבעין נתבטל בס' הוי כלא היה, ואם לא נתבטל הוי ממש תבשיל של בשר. ולעני"ד קמ"ל הרמ"א דאפילו נתבשל בו דבר חריף דלא הוי נותן טעם בר נותן טעם - מכל מקום שרי.

(האם אפשר ללמוד מכאן מה דעת הש"ך והבית מאיר לעניין בישול לכתחילה של בשר יחד עם מאכל פרווה שנפל לתוכו קצת חלב?)

ש"ד ס"ק כא

שמש המשמש כו' - כ"כ גם הב"י בשם רש"י פ' כ"ה (דף ק"ז ע"ב). ובאמת לא דקדקו כלל, דרש"י לא איירי התם אלא לענין נטילת ידים הראשונים לאכילה, והוא פשוט בש"ס שם ומוסכם מכל הפוסקים, כמו שנתבאר בא"ח סימן קס"ג שאין המאכל צריך נ"י אע"פ שנוגע. אבל מים אמצעים בין תבשיל לגבינה או איפכא, דטעמא הוא דנדבק בידים, פשיטא דאין חילוק בין אוכל לנוגע, ולא לישתמיט חד מהפוסקים לפלוגי בהכי:

מטה יהונתן כאן

...ולעני"ד נראה ליישב דאין כוונת הב"י להביא ראיה דשמש אף שהוא עוסק במאכל מ"מ אינו צריך נטילה, דזה פשיטא, דמהיכא תיתי נימא אם אחד עוסק בשר וחלב שלא בשעת אכילה נמי יהיה צריך נטילה. אלא ודאי דעל זה לא היה צריך להב"י ראיה כלל, דודאי אין צריך שום נטילה, דלא קתני רק על האוכל בשר או חלב. רק דבשמש הוא אמינא דשפיר צריך נטילה שמא יבוא למיכל מיניה, על זה מביא ראיה מרש"י דלא חיישינן שמא יאכל, ודברי הב"י נכונים ודו"ק.